

**CONTRASTUL CA MIJLOC DE ARGUMENTARE ÎN
OPERA LUI TITUS LIVIUS «ISTORIA»
(BAZAT PE DISCURSURILE PERSONALITĂȚILOR
ISTORICE DIN PRIMA DECADĂ A OPEREI)**

Emilia ȘVED, Taras DATSO

Universitatea Națională Ujgorod, Ucraina

*Contrast as a Means of Argumentation in the Work of Titus Livius
«History» (based on the discourses of the historical personalities in the first
decade of the work)*

Abstract: It has been known that the speeches of historical figures in „History” by Titus Livius are constructed according to all the canons of the ancient rhetorical skills. The linguistic means of contrast are among the most significant means of argumentation and are under the research of this publication. The author of the article has conducted component, structural, semantic and stylistic analysis of antonymous pairs in the usage of the historian. As a result of the study the author has concluded that the most typical means of contrast of speeches of the first decade of the work under consideration are: antithesis, antithetic comparison and ironic comparison or antyfrazys.

Keywords: *antonyms, antonymic structures, antithesis, contrast means, antiphrasis.*

Problematica și definiția. Pentru lingviștii, stilisții și, în general, cercetătorii, care studiază problematica retoricii este foarte important să facă cunoștință cu izvoarele acestei științe, putând astfel, ținând cont de evoluția și tradiția ei, să contribuie la dezvoltarea acesteia în contemporaneitate.

Un material important în acest plan ni-l oferă opera renumitului istoriograf roman Titus Livius *Ab urbe condita*, sau, prescurtat, în traducere ucraineană, *Istoria*, care conține numeroase discursuri ale personalităților istorice, redată de către autor cu evidentă măiestrie retorică.

Actualitatea cercetării constă în faptul, că materialul supus investigației noastre se încadrează în prima decadă a operei lui Titus Livius, câtă vreme majoritatea cercetătorilor noștri și străini au avut ca obiect de studiu prioritar discursurile din alte decade ale acesteia. Pe de altă parte, se impune să menționăm că în literatura de specialitate lipsește o cercetare științifică de ansamblu a acestei problematice.

Pornind de la această constatare, ne-am propus să cercetăm unele aspecte ale limbii și stilului discursurilor din prima decadă a *Istoriei* lui

Titus Livius, preocupându-ne cu precădere de rolul stilistic al mijloacelor lingvistice de contrast.

Scopul cercetării constă, așadar, în identificarea mijloacelor lingvistice de contrast din structura discursurilor, elemente ce vor servi drept cheie pentru descrierea ideii operei și a idiostilului autorului.

Ca material pentru cercetare am utilizat discursurile personalităților istorice din prima decadă a operei lui Titus Livius *Ab urbe condita*, care sunt compuse din 914 propoziții ale lui Weissenborn [13, 14].

Expunerea principalului material.

În structura discursurilor contrastul este un instrument important de convingere. Anume contrastul, în concepția despre lume, permite reflectarea realității în dialectica și contradicțiile ei [1, p.7; 2, p. 74].

Principalul instrument pentru exprimarea contrastului la nivel lexical este antonimia, care este baza mai multor procedee artistice de descriere cum sunt antiteza, figura reunirii, figura despărțirii, antonimia „ascunsă”, antifraza și oximoronul.

Să vedem mai detaliat tipurile antonimelor lexicale, folosite în discursurile amintite și, ținând cont de nivelul de opunere, vom efectua o analiza complexă – pe componente, structură, semantică, iar, mai târziu, și stilistică.

Bazele teoretice ale cercetării antonimelor sunt expuse în lucrările științifice ale lui Lvov M.R., Novikova L.A., Kovaliova V.P., Ekkert V.[6; 8; 3; 12].

Bazându-ne pe cercetarea lui Lvov M.R. [6, p. 72], în funcție de nivelul de antiteză, am împărțit antonimele în trei categorii: 1) complete (directe, simetrice); 2) incomplete (parțiale) indirecte și asimetrice; 3) contextuale (situative).

Antonimele din prima categorie sunt, parcă, puncte extreme ale șirului lexical, între ele putându-se trage o axă simetrică și plasa cuvântul-mezonim intermediar, care ar îndeplini rolul centrului semantic. Sensul lui ar corespunde cu expresia „nici una, nici alta”. La nivelul antonimelor complete se remarcă, de regulă, opoziția în raport cu sensul lexical principal: *ignavia-virtus* /III, 6, 7, 5/, [13; 14] – *fricos-voinic*; *pax-bellum* /VI, 18, 17/, - *pace-război*; *dives-pauper* /IV, 4, 9/, - *bogat-sărac*; *parere-imperitare* /IV, 5, 5/, - *a se supune-a conduce*.

Antonimele incomplete din discursuri nu cedează cantitativ în fața celor complete. Componentele lor au diferite nuanțe ideografice de conținut și se caracterizează prin coloratura emotiv-expresivă diferită. Unul dintre cele două antonime întotdeauna are posibilități stilistice mai largi pentru, de aceea ele se utilizează frecvent de către autor: *imperium-libertas* /III, 6,7, 6/,

- *putere-libertate; labor-voluptas* /V, 4, 4/, - *muncă-profit; firmior-modestior* /IV, 5, 3/, - *mai tare-îngăduitor*.

Destul de frecvent se folosesc de către Titus Livius antonimele contextuale, adică acele care nu sunt corelative în afara contextului. Ele devin antonime și se materializează ca atare numai în anumite situații de vorbire: *virtus-auxilium* /III, 68, 5/, - *virtute-ajutor; humillimus-optimul* /III, 19, 9/, - *cel mai jos-cel mai bun*.

După componență, antonimele corelative s-au împărțit în următoarele patru grupe: 1) cuvânt – cuvânt; 2) cuvânt – locuțiune verbală; 3) locuțiune verbală – cuvânt; 4) locuțiune verbală – locuțiune verbală. Cantitativ, predomină antiteza de tipul unu și patru. Exemple de tip corelativ ale grupului patru sunt următoarele: *vestram ignaviam – suae virtuti* /III, 67, 5/, - *fricoșia voastră – voiniciei sale; communis res – irivata res* /III, 68, 3/, - *bun comun – ptoșperitate persoanlă*.

Referitor la structura cuplului de antonime, cele cu rădăcini diferite le depășesc de câteva ori pe cele care au o singură rădăcină.

Ca rezultat al cercetărilor mijloacelor morfologice de exprimare a antonimelor, avem următoarea ierarhie:

- 1) substantiv – substantiv;
- 2) adjectiv – adjectiv;
- 3) verb – verb;
- 4) pronume – pronume;
- 5) adverb – adverb.

Analiza semantică a cuplurilor de opunere demonstrează că autorul „Istoriei” folosește mai des antiteza conceptelor calitative și mai rar pe cele temporare, coordonative și cantitative. Dominarea sensurilor abstracte este o trăsătură caracteristică a antonimelor discursurilor.

În scopul cercetării funcțiilor stilistice ale antonimelor, ne vom folosi de clasificarea propusă de Matvieivskii L.A. [7, p. 68]. Cercetarea enumără următoarele figuri de stil, care se bazează pe antonimie: 1) opunerea (antiteza); 2) îmbinarea; 3) despărțirea.

Este cunoscut faptul că antiteza este trăsătura caracteristică a stilului învățăturilor lui Livius Demosthenes și Cicero. Datorită folosirii (de către Livius) în discursuri a unui număr mare de antiteze, gândurile se pot exprima mai laconic, devin mai expresive și au o mare putere de ponderabilitate expresiv-artistică:

Discordia ordinum et venenum urbis huius, patrum ac plebis certamina, dum nec nobis imperii nec vobis libertatis est modus, dum taedet vos patriciorum, nos plebeiorum magistratum, sustinere illis animos /III, 67, 6/, - *Dezbinarea, conflictele între patricii și plebei sunt dăunătoare pentru*

oraș. Când nu cunoaștem limitele puterii noastre, iar voi – ale libertății voastre, aveți repulsii față de reprezentanții puterii patriciilor – asta încurajează dârzenia dușmanilor noștri.

<u>patrum</u>	<u>nobis</u>	<u>imperii</u>	<u>vos</u>	<u>patriciorum</u>
plebis	vobis	libertatis	nos	plebeiorum

Astfel de exemple de antiteză putem aduce multe. Iată datele unora dintre ele, cele mai reușite din punctul nostru de vedere: /III, 67, 1/; /III, 67, 10/; /IV, 3, 16-17/; /V, 51, 5/; /VI, 41, 1/; /III, 19, 6/; /III, 19, 9-10/; /III, 68, 6/; /V, 52, 4/; /V, 53, 3/ ș.a.

Antiteza slujește simetriei, paralelismului părților de frază, introducerea ei contribuie la sporirea clarității, atât a limbii, cât și a ideilor discursurilor. La Quintilian găsim date referitoare la cât de tare aprecia Livius astfel de calități ale limbii [5, p.7]. Dacă în primele cărți antitezele se introduc de către autor, „timid”, începând cu cea de-a IV-a carte, întâlnim antiteze construite cu măiestrie retorică mare. Interesant este că cea mai mare concentrare de antiteze se întâlnește în părțile patetice și polemice ale discursurilor. Așa, de exemplu, în discursul către plebei al lui Marcus Manlius Capitolinus, care este profund polemic și se compune de 15 perioade de mărime medie, 8 identificăm antiteza:

Ostendite modo bellum; pacem habebitis...Audendum est aliquid universis, aut omnia singulis patienda /IV, 18, 7/, - Trebuie să te hotărășri pentru ceva în comun, sau să rabzi în singurătate.

<u>bellum</u>	<u>audiendum</u>	<u>aliquid</u>	<u>universis</u>
pacem	patienda	omnia	singulis

Construcțiile antitetice se compun, în majoritate, din câteva cupluri antonimice, dintre care unul este exprimarea contrastului strălucitor, iar altele au rol de însoțire sinonimică a acestuia. Cercetătoarea operei lui Titus Livius T. I. Kuznetsova, caracterizând particularitățile stilistice ale „Istoriei”, numește antiteza drept „procedeu preferat a lui Livius” și caracteristic pentru prima decadă [4, p.182].

Autorul utilizează în „Istoria” și comparații antitetice. Aceste mijloace se folosesc de către autor cu scopul argumentării, al transmiterii clare a ideii - /III, 19, 6/; /III, 19, 9-10/; /III, 68, 6/; /V, 52, 4/; /V, 53, 3/.

Et cum victoribus Gallis, capta tota urbe, Capitolium tamen atque arcem diinque et homines Romani tenuerint, victoribus Romanis, recuperata urbe, arx quoque et Capitolium deseretur, et plus vastitatis huic urbi

secunda nostra fortuna faciet, quam adversa fecit? /V, 51, 3/, - Când învingători au fost galii, când întreg orașul le-a aparținut, Capitoliul și cetatea le-a rămas zeilor și cetățenilor romani, ei au continuat să locuiască acolo. Dar ce este acum, când au învins romanii, când orașul este redobândit; a părăsi acum și cetatea cu Capitoliul? Oare reușita noastră va aduce orașului mai mare pustietate, decât eșecul nostru?

<u>victoribus</u>	<u>Gallis</u>	<u>capta</u>	<u>tenuerint</u>	<u>secunda</u>
victoribus	Romanis	recuperata	deseretur	adversa

Astfel de construcții simetrice, clare, „transparente” sunt tipice pentru discursurile cercetate din prima decadă a operei.

Autorul folosește, de asemenea, unificarea divergențelor, a antonimelor; în structura ei apar într-un rol nespecific diferite opoziții. În felul acesta figura unificării contribuie la hiperbolizarea expresiei: *deorum hominumque /III, 19, 7/, - zeilor și oamenilor, caelum et terras /IV, 3, 6/, - cerul cu pământurile; hieme atque aestate /V, 6, 5/, - iarna și vara. De șase ori întâlnim în discursuri cuplurile acestea în cele mai diferite structuri, ceea ce conferă limbii un colorit conversațional aparte. Ceva mai puțin folosește autorul figura despărțirii: *aut tum aut hodie /V, 3, 5/, - sau atunci, sau acum, seu falsa seu vera /IV, 5, 5/, - ori adevărată, ori înșelătoare.**

La baza ironiei stă antonimia „mascata! Titus Livius folosește un tip deosibit al ironiei – antifraza, care a fost introdus în categoria ironiei încă de Quintilian [15, p.432]. Specificul antifrazei constă în faptul că unele cuvinte sunt folosite de către autor în sensul contrar semanticii sale. Astfel, în discursuri pentru caracterizarea negativă, autorul folosește epitete de laudă, fapt ce întărește ironia: *religios censor /IX, 34, 18/, - censor bisericos, boni tribuni plebis /V, 5, 4/, - tribuni populari buni.*

Pe fonul mijloacelor luptei polemice, ca ironia, sarcasmul, antifraza, comparativ rar se întâlnește oximoronul [12, p.100], adică îmbinarea cuvintelor, care exprimă concepte diametral opuse și presupune vecinătatea într-o sintagma a două cuvinte cu sens opus [9, p. 219; 11, p. 66]. Este, cu alte cuvinte, o figură de stil, care se folosește în discursuri pentru a exprima o ironie mascată, subtilă asociind în acest scop doi termeni aparent incompatibili din punct de vedere semantic. Aceasta metodă stilistică este întâlnită o singură dată în discursurile cercetate: *Quid est aliud quam exilium intra eadem moenia, quam relegationem pati? /IV, 4, 6/, - Ce este, exil în propria casă, sau, dimpotrivă, izgonire.*

„Forța pe care o are în război fierul, în viața politică o are cuvântul” [10, p.6] – aceste cuvinte ale lui Demetrius Phalereus, aici sunt bine-venite,

deoarece mijloacele contrastului enumerate se introduc de către Livius în momentele de vârf ale patosului și polemicii discursurilor.

Studiul nostru demonstrează că mijloacele lingvistice de contrast utilizate contribuie la evidențierea ideii operei respective în viziunea autorului. Iată încă un exemplu de antiteză „neobișnuită”, unde unui cuvânt i se opune un întreg complex de sinonime lexicale: *Virtutem in superbia, in audacia, in contemptu deorum hominumque ponis* /IX, 34, 22/, - *Virtutea pentru tine constă în orgoliu și insolență, în disprețul față de zei și oameni.*

virtutem

superbia audacia contemptu

Datorită acestei antiteze se actualizează mai tare conceptul „virtus”. Autorul îndeamnă cetățenii să se lepede de orgoliu, de indiferență și să fie cinstiți, să creadă în zei și să-i stimeze –noțiuni întruchipate în virtutea veche romană. Astfel de exemple întâlnim foarte multe în discursuri.

Deci, din rezultatele cercetărilor reiese că contrastul este unul dintre cele mai importante mijloace de convingere și persuasiune din structura discursurilor. În funcție de gradul de opunere, antonimele din discursuri se împart în trei categorii:

- 1) complete (directe, simetrice);
- 2) incomplete (indirecte, asimetrice);
- 3) contextuale (situative).

În urma cercetării constatăm predominarea perechilor antonimice corelative: cuvânt – cuvânt și locuțiune verbală – locuțiune verbală. Se demonstrează, de asemenea, că sunt mai uzuale, mai frecvente antitezele perechilor opoziționale care exprimă concepte de calitate, mai rar de timp, coordonatoare și cantitative. Un rol expresiv mare îl au în discursuri figurile de stil care se bazează antonime: antiteza, îmbinarea și despărțirea.

Un număr mare de antiteze folosite în discursuri contribuie la exprimarea ideilor sub a formă stilizată, atribuind exprimării luciditate (claritate), caracter plastic-artistic.

Mijloace efective de convingere sunt ironia, sarcasmul, antifraza și – mai rar – oximoronul. Cele mai răspândite mijloace de contrast în discursuri sunt antiteza, comparația și antifraza.

Concluzii. Cercetarea a demonstrat, că mijloacele lingvistice de contrast din discursurile personalităților istorice din prima decadă a „Istoriei” lui Titus Livius sunt cele mai caracteristice și mai efective mijloace de expresie care reliefează pregnant ideea operei și intenția autorului.

Perspectivile următoarelor cercetări. Rezultatele vor sluji drept indicator în ceea ce privește direcția înspre care să se îndrepte următoarele

cercetări ale mijloacelor lingvistice de contrast din cadrul operei amintite, care pot fi orientate mai accentuat înspre evidențierea elementelor ce țin de aspectul sintactic al discursurilor și de latura expresivă a acestora.

BIBLIOGRAFIE

- Архангельский А.И., *Гений, парадоксов друг. О принципе контраста в стилистике А.С.Пушкина*// Рус.речь. – 1988. - № 3. – С. 7-12.
- Дмитриев А.А. Антонимы в поэзии А.Ахматовой // РЯШ. – 1981. - № 3. – С. 73-78.
- Ковальов В.П., *Языковые выразительные средства русской художественной прозы.* – Київ., 1981.
- Кузнецова Т.И., Миллер Т.А., *Античная эпическая историография: Геродот. Тит Ливий,* – М., 1984.
- Ливий Тит, *История народа римского* / Пер. с лат. А. Клеванова. – Т.І. – Кн. I-IV. – М., 1858.
- Львов М.Р., *К вопросу о типах лексических антонимов* // РЯШ. – 1970. - № 3. – С. 71-76.
- Матвиевская Л.А., *О стилистическом использовании антонимов в лирике и поэзии М.Ю.Лермонтова* // РЯШ. – 1977. - № 2. – С. 66-74.
- Новикова Л.А., *Средство выражения – антонимия* // Рус.речь. – 1973. - № 1. – С. 45-51.
- Общая риторика* / Ж.Дюбуа, Ф.Эделин и др. Пер. с фр. – М., 1986.
- Ораторы Греции* / Пер. с древнегреч.; Сост.М.Л.Гаспаров. – М., 1985.
- Шанский Н.М., *Лексикология современного русского языка.* – М., 1964.
- Eckert W., *De figurarum in Titi Livi Ab urbe condita libris usu*, Diss. Vratclaviae, 1911.
- Titus Livius. Ab urbe condita libri* / W.Weissenborn. – M.Müller.lib. I-VI. – Lipsiae, 1910.
- Titi Livi. Ab urbe condita libri* / W.Weissenborn, Berlin, 1876, - Bd. III. Buch. VI-X.
- Volkman R., *Die Rhetorik der Griechen und Römer*, Leipzig, 1885.